

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

ՀՐԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԲՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ.

Մեր ազգը քաղաքական ընկերութիւն ունի թէ ոչ: — Երբոր տնական ընկերութիւն ունի, եւ որ եւ իցէ քաղաքական կառավարութեան հպատակ է, կարելի չէ ըսել թէ Հայերը քաղաքական ընկերութիւն չունին, այսինքն թէ կապ մը չկայ իրենց մէջն ու զիրենք կառավարող տէրութեան մէջ: Բայց այս կապին ինչ լինելը գիտցողները խիստ սակաւ են, անոր համար որ մինչեւ ցայժմ գրեթէ ոչ դը փոյթ ունեցեր է պարզ եւ յստակ կերպով հասկըցընելու մեր ազգին թէ ինքը ինչ օրէնքներով կկառավարուի, ինչ իրաւունքներ ունի տէրութեանց կողմանէ, եւ ինչ պարտականութիւններ ունի առ կառավարող տէրութիւնս. ուստի եւ դո՛հ կլինի որ նիւթապէս կամ ծառայարար կատարէ իրեն տրուած հրամանները, եւ շատ անգամ մտքէն ալ չանցնիր որ վայելէ ունեցած իրաւունքները: Անոր համար է որ Տաճկաստանի Հայը որ եւ իցէ տաճիկ պաշտօնէի՝ պատրաստ է ահիւ եւ գողութեամբ քնկննա ընելու: «Այո, տէր իմ, այնպէս է, տէր իմ, իրաւունք ունիք, տէր իմ, անոր խօսք չկայ տէր իմ, ինչ ըսել է, տէր իմ» եւ ասոնց նման խօսքեր ըսելով՝ շատ անգամ նաեւ իրեն խղճմամբին ու քաղաքական պարտքերուն դէմ եղած բաներու մէջ: Ռուսաստանի Հայոց մէջ եւս շատ կգտնուին (կամ գէթ կգտնուէին) այնպիսի անձինք որ կարմիր օձիք (կախա) մը տեսածներուն պէս՝ սրաւրնին դող կենէ, եւ բարեկարգարանի պաշտօնեան զիրենք Սիպիր քշելու համար եղած սոսկալի եւ ինքնագլուխ դատաւորի տեղ կգնեն:

Իրկերոն կպատմէ թէ հին ատենի Հռովմայեցիք կպահանջեն եղեր որ դպրոցի աշակերտները բերնուց սովրին իրենց հիմնական օրէնքները՝ որ տասուերկու տախարկի վրայ գրուած էին: Ինչո՞ւ կարելի պիտի չլինի նաեւ այժմ՝ աշակերտաց եւ հասարակ ժողովրդեան եւս սովրեցընել — յետ պատուի-

րանաց Աստուծոյ եւ եկեղեցւոյ եւ յետ կանոնաց քաղաքավարութեան — նաեւ ոչ միայն ընական օրինաց սկզբունքները, որ բնդհանրապէս ամէն տեղ նոյն են, այլ եւ մասնաորապէս որ տէրութեան որ հպատակ է տեղական ազգը՝ այն տէրութեան տուած իրաւունքներն ու ամենուն համար գրած օրէնքները: Իրաւ է որ ատենով Տաճկաստանի Հայերը գրեթէ զուրկ էին քաղաքական իրաւանց գլխաւորներէն: Բայց ո՞չ ապաքէն քանրհինգ տարուրէ իվեր նաեւ այն երկրին մէջ ամէն մարդ տէր ճանչցուած է ոչ միայն իւր գաւանած հաւատքին, այլ եւ իւր ստացուածքին, իւր պատուոյն եւ իւր կենացը: Ըսել է թէ իրաւունք ունի նաեւ բողոքելու օրինաւոր կերպով ընդդէմ սեւ եւ իցէ՝ երբ այս երեք չորս իրաւունքներէն մէկը կամ միւսը սոքի տակ առնուած տեսնէ:

Բայց մեր ազգին մէջ կերեւի թէ շատ կան այնպիսի մարդիկ որ իրենց իրաւունքները թէպէտ եւ ճանչնան՝ դարձեալ այն իրաւունքները օրինաւորապէս պահանջելէն ետ կկենան: Այս բանիս առաջին պատճառ կըրնամք համարիլ շատին վախկոտութիւնը: Այն շղթայակապ գերեաց ու բանտարկեաց նման՝ որ շղթաներուն քակուելէն ետքն ալ կարծես թէ առջի բերանը կվախնան սոք առնուլ ու քալել, մեր այն ժողովուրդներն որ երկար ատեն լսեղճ սարուկներու պէս մատնուած էին կուտակներուն (փաշակներուն) բռնաւորութեանը, այժմ թաղաւորին իրենց տուած իրաւունքներն ու ազատութիւնները վայելելու իգործ գնելու սիրտ չեն բեր: — Երկրորդ պատճառը առաջինէն ալ աւելի զարմանալի է, բայց նոյնպէս ճշմարիտ. այսինքն նոյն խոսք մեր ազգայնոց գըլխաւորներէն ոմանց շինծու կամ մուրացածոյ գողութիւնը, որով կվախնան թէ մի գուցէ հասարակ ժողովուրդը իւր իրաւունքը ճանչնալով կամ՝ պահանջելով՝ իրենց հաւասարի, մինչդեռ իրենք տիրող ազգին իշ-

խանաւորներէն ոմանց խրոխտ կերպերը կու-
ղեն բանեցընել իրենցմէ աղքատներուն վը-
րայ: Ասոր համար է որ դեռ կգտնուին Տաճ-
կաստանի մէջ տեղ տեղ այնպիսի քրիստո-
նեայ իշխանաւորներ որ սովրած են տաճիկ
մեծամեծաց առջեւը մինչեւ գեաին խոնար-
հիլ, նոցա ոտքին հողն ու փոշին դաւանիլ
իրենք զիրենք. — եւ այն զարմանք չէ. — բայց
երբ աղգայնոց մէջ գտնուին, այն Տաճկաց
կերպերը իրենք եւս կբանեցընեն իրենցմէ
վար եղողներուն վրայ, եւ կպահանջեն որ դի-
մացինները նոյն խոնարհութիւններն իրենց
առջեւ ընեն: Ուրեմն ինչո՞ւ զարմանա՞մք
երբոր լսեմք այնպիսի իշխանաւորաց բեր-
նէն ասոր նման խօսքեր թէ «Ամէն մարդ
«Հաւասար է ըսելը՝ մեծ յանգգնութիւն է.
«անանկ է նէ ես որ այսքան քսակի տէր եմ»,
«այսքան մեծ անուն ունիմ», այսքան ճոխու-
«թիւն կբանեցընեմ», ինչ տարբերութիւն
«պիտի ունենամ՝ այն տկլոր աղքատէն որ
«մարդու տեղ դրուելու մարդ չէ: Բայց ու-
«սում ունի եղեր. — Հիմակուան ատենս ու-
«սումը փող չընէր, զեղզեկութիւն կբերէ: Խելք
«ունի եղեր. — Հիմա խելքը բանի չիգար,
«ստակն է աշխարհս դարձընողը: Օրէնքներ՝
«կարգեր՝ կանոններ դնելու է եղեր. — մեք
«օրէնքի կարօտ չեմք, անօրէններն ու ան-
«կարգները կանոնի տակ թող մտնեն. թող
«Ժողովուրդը ապստամբութեան չգրգռեն,
«ապա թէ ոչ...»:

Երանի թէ սակաւ լինէին կամ ամենեւին
չգտնուէին աշխարհիս երեսը այսպիսի խօս-
քեր խօսող մարդիկ. բայց ափսոս որ խիստ
շատուոր են ամէն տեղ եւ ամէն աղգաց մէջ,
եւ սէր որ կոյր անձնասիրութիւնը աւելի
տիրած է՝ այն տեղը ամէն աղէկ բան շատ
գոռարաւ կմանէ, եւ ամէն ծուռ բան դիւ-
րաւ շիտակի տեղ կանցնի: Օրինակի համար,
վայրենի մարդը իւր անտանձ ազատութեա-
նը վրայ կհպարտանայ ու կպարծի, եւ զմեզ
շղթայակապ գերիններու տեղ կգնէ, մինչ-

դեռ մեք իրաւամբ անբան գաղաններէն հա-
ղիւ թէ մէկ աստիճան մը վեր կհամարիմք
զինքը: Տաճկիւներ կային ատենով որ իրենց
փաշաները մէկ մէկ թագաւորի տեղ դրած՝
կգմայէին նոցա բուռն զօրութեանն ու չա-
փէ կանոնէ դուրս զեղխութեանցը եւ կատա-
ղութեանցը վրայ, մինչդեռ ուրիշները զա-
նոնք թերեւս աւելի իրաւամբ գիշակեր գա-
ղաններու տեղ կգնէին: Սպանիացիք կպար-
ծենային իրենց կրօնաքննական խարոյկնե-
րուն վրայ, եւ հաւատքի կամ դաւանու-
թեան համար մարդ հալածելը՝ չարչարե-
լը՝ այրելը մեծ առաքինութիւն ու զարմա-
նալի բարեպաշտութիւն կհամարէին. մինչ-
դեռ մեք իրաւամբ կգատապարտեմք այդ
կրօնամոլութիւնը՝ իբրեւ բարբարոսական ան-
գթութիւն, եւ սուրբ աւետարանին սկզբան-
ցը դէմ ընդդէմ հակառակ անօրէնութիւն:
Անգղիացիք կպարծենային որ իրենք ամե-
նեւին բարեկարգարան չունին. մինչդեռ
այլք իրաւամբ կհամարին այս բանս վտան-
գաւոր պակասութիւն որ եւ իցէ բարեկարգ
տէրութեան համար: — Ահա այսպէս՝ իրաւն
ու անիրաւը, օրինաւորն ու ապօրինաւո-
րը իրարմէ զանազանել չուզող կամ չգիտ-
ցող մարդիկ՝ իրենց անձնասիրութենէն մո-
լորած, մեծամեծ պակասութեանց մէջ կթո-
ղուն մարդկային ընկերութիւնը, եւ ուղիղ
ճամբան ցուցընողը իրենց թշնամի կհա-
մարին:

Այսպիսի ընկերութեանց մէջ հարկաւ դը-
ժուար կլինի կարգ կանոն հաստատելը եւ
մեծին ու փոքրին իրաւունքները ճանչցընե-
լը, քանի որ հիմնական կերպով չեն սովորած
մարդիկ իրենց իրաւունքներն ու պարտքերը
ճանչնալ:

Իրաւանց եւ պարտուց ինչ լինելը գիւ-
րաւ հասկըցընելու համար՝ հարկաւոր կը-
տեսնեմք առաջ քաղաքական ընկերութեան
ծագմանը վրայ խօսիլ, զոր կթողումք ու-
րիշ անգամի:

